

Ex. B

Katalo

GAMLA OCH NYA TAPETER

NORDISKA MUSEETS OCH SVENSKA
SLÖJDFÖRENINGENS UTSTÄLLNING 1940—1941

Nordiska museets utställning av tapeter har närmast tillkommit med anledning av Svenska Slöjdföreningens utlysta pristävlan om nya tapetmönster och avser att fästa

allmänhetens och eventuellt också de tävlandes uppmärksamhet på vissa förtjänster hos våra gamla svenska tapeter. Tyngdpunkten har lagts på den tryckta pappers-tapeten, men för att rätt förstå denna, måste man lära känna förutsättningarna för dess uppkomst och därför har en samling tapeter av annat, dyrbarare material fått komma med.

Papperstapeten uppstod på grund av sin prisbillighet såväl i material som tillverkningsmetod. Den avsåg till en början att ersätta dyrbarare tapeter och imiterade också dessa. Denna företeelse är ytterst vanlig och överallt inom utställningen kan man studera denna imitations-lusta.

De äldsta tapeternas uppgift var icke att pryda utan att isolera från köld och de bestodo därför av djurhudar. Prydnadsföremål blev tapeten i och med att den vävdes. Den rent textila tapeten genomgick under medeltiden en rik utveckling i teknik och mönster, med toppunkten i 1500- och 1600-talets haute-lissevävda prakttapeter, gobelängerna. Som utställningens centrum hänger den förnämsta bevarade *svenska* haute-lissetapeten, »Kung Sveno», vävd på 1560-talet för Erik XIV av den svenske vävaren Nils Eskilsson efter kartong av nederländaren Dominicus ver Wilt. Den har ingått i en serie, framställande de äldsta nordiska sagokungarnas historia. Förutom den höga tekniska kvalitén och de oftast väl bevarade färgerna bör man observera den realism, med vilken de svenska blommorna på marken äro avbildade. Tapeten har välvilligt ställts till utställningens förfogande av Kungl. Husgerådskammaren.

Bredvid den mindre haute-lisse-tapet, som inleder utställningens ena långvägg, hänger en tapet, som visserligen är av tyg, men vars figurframställning är *målad* i avsikt att imitera gobelängtekniken.

Den näst gobelängen förnämsta väggbeklädnaden under 1600-talet var *gyllenlädret*, d. v. s. fyrkantiga styc-ken av pressat läder, i färglagda och förgyllda eller försilvrade mönster. Det dyrbara materialet gjorde, att man ofta imiterade gyllenläder med oljefärg på duk.

Stofftapeten, som här visas i ett par exemplar, avsåg att imitera den mönstrade sammeten. Tekniken bestod däri, att man på en duk tryckte ett mönster med lim-

lösning i stället för färg och därefter spreds ett lager färgat, finskuret yllestoff jämnt över limmet, så att en tät sammetsliknande yta uppstod.

De målade papperstapeter från 1700-talet, som förekomma på utställningen, äro av den typ, som vill ersätta de dyrbarare, i oljefärg på väv målade, enhetliga tapetinteriörerna (som av utrymmesskäl ej äro representerade). De ha tillverkats i våder, bestående av sammanklistrade ark, som bemålats dels med schablon, dels på fri hand.

De första tryckta tapeterna, som här visas, äro från »Skenninge Fabrique». De upptaga ett mönster, vanligt på gyllenläder, med fåglar mellan bladrankor och äro hållna i blandad teknik, d. v. s. konturerna äro tryckta, medan färgerna äro målade för hand. Denna teknik är företrädd även i ett par långa våder av utsökt kvalitet från Stockholms slott. Den gustavianska tiden, liksom i än högre grad den senare Karl Johanstiden, föredrog efter klassiskt mönster släta, omönstrade väggytor, inramade av lister, pilastrar o. dyl. Tapetvåder från denna tid äro också sällsynta, medan däremot bårder, lister, kapitäler och dörröverstycken äro så mycket rikare representerade. Nordiska museet äger en stor samling, alla hallstämplade 1820 av C. F. Torsselius, och en del av det rika materialet är utställt här, visande den rikedom på former och starka färger, som utmärkte Karl Johanstidens rumsinredningar.

Det är under denna tid, som de franska bild- och panoramatapeterna erövra världen och i galleriet bortom »Kung Sveno-tapeten» finnes den berömdaste av dem utställd. Det är den parisiske tapetryckaren Dufours Psyche-svit, tryckt år 1816 efter teckningar av Lafitte och Blondel. Tapeten är tryckt i 9 nyanser och inalles måste för denna svit ha skurits omkring 800 tryckstockar. En egentlig panoramatapet, som gjorde ett rums alla fyra väggar till en enhetlig landskapsbild, är elsassaren Zубers omkring år 1830 tryckta svit efter Walter Scotts episka dikt »The lady of the lake», av vilken ett par avsnitt äro utställda.

Den tryckta papperstapeten får sitt kolossala uppsving under 1800-talet och oerhörda mängder av tapetrullar lämna fabrikerna. Århundradets förra hälft karaktäri-

seras av stora mönster i kraftiga färger, ofta framställande draperier, kolonner etc. Man försöker också genom satinering, stoffbehandling m. m. efterlikna äldre tapeter i ädlare material, som t. ex. rokokons sidentapeter. Under 1800-talets senare hälft blir mönstermängden överväldigande samtidigt som kvalitén sjunker. Nu börjar man också använda mörka färger, ofta imiterande gyllenläder eller textilier (obs. »korsstygntapeten».) Under 1890-talet tas stormönstrade, blommiga tapeter i ljusa färger åter upp och Jugendstilen kommer sedan med sina nya mönstermotiv, maskrosor, eklöv, tallkottar etc.

I några valda exempel få vi så följa tapetens utveckling under vårt eget århundrade fram över Malmstens och Munthes mönsterförslag i samband med Slöjdförningens Hemutställning 1917, som gav upphov till en nyorientering inom svensk tapettillverkning och Stockholmsutställningens extrema »funkistapeter» till de tapetmönster, som nu löpa ut ur maskinerna.

Den primitivaste och äldsta tapetryckningsmetoden är den, där man med handen pressar en infärgad stock mot tapeten, som lagts över ett plant underlag och på så sätt äro troligen de här utställda 1700-talstapeterna tryckta. Men så snart det gäller att trycka i mer än en färg, måste särskilda anordningar vidtagas, för att de olika trycken skola passa exakt in i varandra. Den typ av »tryckstol» som upptar ett hörn av utställningen, torde ha använts från 1800-talets början och har på sina håll varit i bruk ända in i våra dagar.

När inemot mitten av 1800-talet papperet började tillverkas »i långa banor» d. v. s. i hur stora längder som helst, förenklades tillverkningen betydligt.

Rotationsmaskinen, där det ändlösa papperet blev tryckt medelst roterande, cylindriska tryckstockar, är representerad i ett exemplar, en trefärgsmaskin, där man kunnat trycka alla färgerna på en gång. Maskinen torde stamma från 1800-talets slut. På väggarna åskådliggöres tapetrycket ytterligare med bilder, stockar och färdiga tapeter.

Bengt Bengtsson.